

'We zijn blij als we choqueren'

Het ensemble Graindelavoix bewijst dat oude muziek ook door een ruim publiek kan worden gesmaakt. Hun aanpak is fris en onconventioneel. 'Wij zijn veeleer performers dan muzikanten', zegt de stichter Björn Schmelzer.

De cd *Missa caput* van Johannes Ockeghem liet je ademloos luisteren naar zangers die zich bewogen tussen broeierige intensiteit en geschreeuwde extase. Schmelzers bevrijdende demarche kwam op het juiste moment in een muziekwereld die als uiterst hermetisch wordt beschouwd. Toch is de groep nog altijd niet helemaal aanvaard. Dat heeft ongetwijfeld te maken met Schmelzers houding als beeldenstormer en met het feit dat hij zijn muzikale visie verpakt in een kluwen van filosofische, antropologische, historische en musicologische wijsheden. Hij goochelt met associaties en beschouwingen waaruit de luisteraar zelf een antwoord moet distilleren. En dat Graindelavoix van meet af aan ook door folk- en wereldmuziek liefhebbers in de armen werd gesloten, verheft Schmelzer al evenmin in de achting van zijn collega's.

Hijzelf is ook niet onverdeeld gelukkig met de aandacht uit die hoek. 'Ik heb de indruk dat men om de verkeerde redenen geestdriftig wordt', zegt hij. 'Ik heb inderdaad onderzoek verricht op Sardinië, maar de volkse spontaniteit van onze muziek is veel meer dan een mediterrane saus.'

Ik kan me voorstellen dat u moeite hebt met strakke afbakening tussen genres en stijlen.

'Wat is de grens tussen volks en klassiek? Die grens is door een establishment getrokken om de eigen identiteit te rechtvaardigen. En dat is zeer legitiem: elke maatschappij scheidt leden van niet-leden. Maar ik toon graag aan dat die grenzen kunstmatig zijn.'

'De westerse cultuur heeft zich de voorbije eeuwen geprofileerd door "ontvolksing". Maar wat is volks? Ik ben ook volks: mijn *bomma* was van Sint-Andries, de Antwerpse volksbuurt bij uitstek. Het volkse bestaat niet. Er is in elke cultuur natuurlijk een voedingsbodem van het niet-geschrevene. Maar dat hoeft geen andere dingen uit te sluiten.'

'Mijn grootmoeder, bijvoorbeeld, was een meesterlijke sjacheraarster. Ze had een ongelooflijke neus voor zaken: ze kon afdingen tot op de bodem en dan veel duurder verder verkopen. Het is dat "operatieve, element, dat in aanvulling op training, standaard en notatie (*de wijze waarop klanken in schrift worden vastgesteld, red.*), de essentie uitmaakt van kunst en leven. Het boeit me bovenmate. Alleen jammer dat culturele ontwikkeling dat element doodt.'

Is het daarom dat u het vechten tegen clichés de morele taak van een uitvoerder van oude muziek noemt?

'Geschiedenis is niet de studie van wat afgesloten is en daardoor geen politiek belang meer heeft. Een historicus moet de clichés van bestaande classificaties ontzenuwen en nieuwe connecties maken die interessant zijn. Daarom kan kunst nooit vrijblijvend zijn. Ik ben blij als ik mensen choqueeer, omdat ik ze dan raak in hun esthetische en hun politieke vermogen.'

'Ik wil dat mensen samen met mij veranderen. Wat een oude-muziekuitvoerder moet doen, is het operatieve element waar ik het daarnet over had, reconstrueren. Het is gek dat muzikanten zo eenzijdig focussen op de correcte uitvoering van de overgeleverde notatie. Terwijl er zoveel meer nodig is om muziek te herscheppen.'

Hoe pakt u dat concreet aan?

'Ik ken de meeste zangers allang en zij kennen mij. Ze weten dus wat ze kunnen verwachten. En nieuwe zangers zijn de scepisis voorbij. Anders doen ze geen auditie.'

'De zusjes Euridike en Helena De Beul, bijvoorbeeld, zijn klassiek geschoolde zangeressen die niks met oude muziek te maken hebben en daar *au fond* ook niet in geïnteresseerd zijn. Dat ze graag willen meedoen, bewijst dat we erin slagen voorbij de clichématige grenzen van stijlen en genres te gaan. Een stem- pedagoog zei ooit tegen Euridike dat ze van de oude muziek moest afblijven omdat haar stem te groot was (*lacht*). Nog zo'n cliché: de oude muziek als vergaarbak voor kleine stemmen, die eigenlijk te beperkt zijn voor het echte werk.'

'Voorts is er veel vertrouwen in het ensemble. Ik denk ook dat de zangers mij wel grappig vinden met mijn stortvloed van vrije associaties. Misschien zelfs een tikje naïef. En ze verdragen veel van mij.'

Waarom is Graindelavoix een 'kunstenaarscollectief' in plaats van een muziekensemble?

'Omdat we een collectief zijn. Ik ben de animator, maar de inbreng komt van iedereen. Ik lanceer een idee, en vervolgens begint een zanger of instrumentalist te fantaseren. Wat hij of zij dan brengt, is zelden wat ik bedoel, omdat het meestal beter is. De luitist Jan Van Outryve, die er van meet af aan bij was, fungeert als een soort ironische *chef d'orchestre* die het geluid van de anderen mee retoucheert.'

'We zijn ook een kunstenaarscollectief, omdat "muzikant, te beperkend is als label voor de oude-muziekbeoefenaar. Een strijkkwartet bestaat uit muzikanten. Wij zijn performers die met het materiaal aan de slag gaan, en toevallig is dat materiaal muzikaal.'

U wordt enthousiast voor de kar van multicultureel Vlaanderen gespannen. De toelichting bij de Prijs voor de Jonge Musicus die u woensdag ontvangt, speelt daar gretig op in.

'Dat vind ik eigenlijk niet erg, omdat het in essentie waar is. We hebben ooit een programma gebracht met Marokkaanse zangers. Het was ontluisterend leerrijk om te werken met mensen die in een andere cultuur geworteld zitten. Ik weet wel dat die brug al vaak geslagen is. Zeker in de *Cantigas de Santa Maria* die we uitvoerden, een verzameling dertiende-eeuwse Spaanse Mariagezangen die tot stand kwamen aan het hof van de "multiculturele, koning Alfonso El Sabio.'

'De *Cantigas* worden vaak gehuldigd als vroegste voorbeeld van interculturele verdraagzaamheid, maar dat klopt niet. Als de *Cantigas* een ideologische bedoeling hebben, dan is het de luisteraar via simplistische mirakelverhalen het ware geloof bijbrengen.'

'De muziek is ook opvallend arm in vergelijking met wat er op dat moment in het Arabische repertoire gebeurde. Die armzaligheid ontdek je pas door met soefi-zangers te werken. Zij hebben ons op muzikaal vlak echt iets te leren.'

Kunt u verklaren waarom Graindelavoix zo'n succes heeft in Vlaanderen?

'Ik weet het niet, maar het verbaast me eigenlijk niet zo. Dat mag onbescheiden klinken, maar ik geloof dat onze aanpak een aantal verwaarloosde elementen van onze cultuur opraapt. Muziek is de schil van een complex gegeven, waarvan wij de verschillende lagen trachten bloot te leggen. Lagen van controversie, extase, paradox.'

'Een dirigent bij wie ik vroeger zong, vertelde ooit dat je alle moderne aanwassen van oude muziek moet afhakken, om uiteindelijk bij de pure, onbezoedelde kern uit te komen. Maar dat is dwaas. Vibrato is bijvoorbeeld zo'n aanwas die eraf moet om een pure lijn te krijgen. Maar alle culturen uit alle tijden hebben vibrato en tremolo's. Het anonieme traktaat *Arte de melodia* uit de late vijftiende eeuw geeft een ruime inventaris van vibrato's die je mag gebruiken.'

'Het idee dat dingen rijker worden naarmate ze jonger zijn, is al helemaal ongefundeerd. De muziek uit de dertiende eeuw die we zingen, is van een ongelofelijke complexiteit en raffinement.'

Die complexiteit neemt niet weg dat uw publiek blijft groeien...

'Wij raken liefhebbers van diverse strekkingen en interesses. Dat zijn traditionele polyfonieliefhebbers, maar ook mensen die weinig ervaring hebben met klassieke muziek. Ons publiek is misschien heterogener dan bij doorsnee concerten. Maar dat komt omdat we - met een citaat van Paul Klee - muziek maken voor een publiek dat nog niet bestaat. Opvallend is ook dat we veel mensen uit de theater- en danswereld aantrekken.'

Als ik de inleidende tekst op uw website lees, heb ik de indruk dat u specifiek voor de dans- en theaterliefhebber werkt. Ik associeer dat soort trendy vaagheid eerder met het Kunstenfestival...

'Dat heeft ongetwijfeld te maken met mijn liefde voor de Franse filosofie van Roland Barthes of Michel Foucault. Ik hou wel van een kabbelend discours, maar ik geloof ook in de poëzie van die tekst. Wat ik daar schrijf, scheidt het kaf van het koren. Wie dat niet wil lezen, daar zijn we al vanaf. (*lacht*)'

Stefan Grondelaers (De Standaard, 24/10/2009)